

Нестеренко В. А.
*кандидат історичних наук,
доцент., в.о. завідуючого кафедри історії
Сумського державного університету*

НІМЕЦЬКИЙ ВІЙСЬКОВО-ГОСПОДАРСЬКИЙ АПАРАТ ЕКСПЛУАТАЦІЇ ОКУПОВАНИХ РЕГІОНІВ СРСР

Основні завдання діяльності німецької адміністрації на території СРСР обговорювалися на етапі підготовки агресії на засіданні членів економічного штабу “Ольденбург” 2 травня 1941 р. З протоколу видно, що найбільше цікавило німців і завдання їх економічної політики: “Продовжувати війну можна буде лише у тому випадку, якщо всі збройні сили Німеччини на третьому році війни будуть постачатися продовольством за рахунок Росії. При цьому без сумніву: якщо ми зуміємо викачати з країни все, що нам необхідно, то десятки мільйонів людей будуть приречені на голод. Найбільш важливий збір і вивіз врожаю масляних культур і виготовлених з них харчових продуктів: лише на другому місці злакові. Жири і м’ясо, скоріше за все, підуть на продовольче забезпечення військ.” Далі у документі перераховані підприємства, роботу яких на думку членів штабу потрібно було відновити: заводи по виробництву засобів транспорту; заводи по виробництву сталевих конструкцій; текстильні фабрики; з військових підприємств – тільки ті, яких не вистачає в Німеччині. Використання захоплених областей мало проводитись в першу чергу в харчовій і нафтовій галузях господарства – це головна мета кампанії.

Для виконання цих завдань створювалась військово-господарська адміністрація, очолювана рейхсмаршалом Г.Герінгом. Таку систему управління створено і використано лише в окупованих районах СРСР.

Герінг поклав вирішення питань керівництва окупованими областями на економічний головний штаб, очолюваний начальником управління військового господарства і озброєння генералом піхоти М.Томасом. У свою чергу рейхсмаршалу і економічному головному штабу підпорядковувався господарський штаб особливого призначення “Ольденбург” під керівництвом генерал-майора Шуберта. Цей штаб був вищим центральним органом безпосередньо в районах проведення операцій.

Пізніше на базі економічного штабу “Ольденбург” створено “Східний штаб економічного керівництва” (господарський штаб “Схід”). Його очолив представник рейхсмаршала статс-секретар Кернер. Генерал Томас став членом

цього штабу і отримав вище керівництво на час підготовки і проведення військових операцій. Розпорядження “Східного штабу економічного керівництва” надходили до “Східного економічного штабу”, який перебував у районі бойових дій біля генерал-квартирмейстера головнокомандувача сухопутними силами і повинен був їх виконувати через свої установи, що входили до складу армійських штабів і перебували під їх керівництвом. “Східний економічний штаб”, як польове управління “Східного штабу економічного керівництва” мав представляти і домагатися через генерал-квартирмейстера проведення в життя директив рейхсмаршала.

“Східний економічний штаб” складався: з начальника штабу з групою по керівництву; групи “La” (продовольче постачання та сільське господарство); групи “B” (промислова економіка, включаючи сировину і постачальні підприємства, лісове господарство, фінанси і банківська справа, торгівля і товарообіг. До неї також входив штаб особливого призначення генерального уповноваженого по автомобільній справі); групи “M” (потреби військових частин, економіка промисловості озброєння, транспортне господарство).

На місцях “Східному економічному штабу” мали підпорядковуватися: 5 господарських інспекцій (створювались у розташуванні кожної армійської групи при командуючому тилом цієї групи і керували економічною експлуатацією тилового району. Кожна складалася з груп “La”, “B” і “M”, ділянки роботи яких відповідали ділянкам роботи аналогічних груп економічного штабу); 23 господарських команди (створювались у районі розташування кожної охоронної дивізії, складалася з офіцера як начальника команди та кількох спеціалістів по окремих галузях роботи. При потребі господарській команді могли додати підрозділи по збереженню знарядь виробництва чи сировини, керівників сільського господарства для керівництва сільськогосподарськими підприємствами та інженерів для керівництва МТС); 15 філій (мали діяти у найважливіших пунктах районів господарських команд).

У районах групи армій “Південь” передбачалася діяльність господарської інспекції №3 у Києві (Баден). Їй мали підпорядковуватися господарські команди у Львові (Ламберг), Києві, Кишиневі, Одесі, Харкові, Дніпропетровську, Сталіно, Ростові, Сталінграді, а також філії у Севастополі, Керчі, Воронежі, Курську. Деякі з цих господарських одиниць так і не були створені у зв’язку з неможливістю захоплення районів, в яких вони повинні були діяти, однак апарат існуючих постійно збільшувався.

Райони, що протягом всієї окупації перебували під владою військових інстанцій, на 1 жовтня 1942 р. знаходились у зоні діяльності господарської

інспекції “Дон-Донець” в Сталіно (Донецьк). Їй підпорядковувались 10 господарських команд (WiKdo) у відповідності до областей: Крим, Харків, 2 у Сталіно, Суми, Чернігів, Ворошиловград, а також Курськ, Ростов, Воронеж.

Однак обласний принцип поділу території діяльності господарських команд спочатку не витримувався. Так, під питанням було існування господарської команди у Сумах. Як свідчать документи, сюди у період з кінця 1941 до початку березня 1942 р. надходили розпорядження Чернігівської і Харківської господарських команд, принаймні, з питань сільського господарства та управління лісами. Зокрема, наприкінці 1941 р. представник Харківського господарського командування генерал Фінк видав розпорядження, згідно якого всі сільськогосподарські організації, товариства, трести, контори Сумської області підпорядковувались Харківському сільгоспвідділенню господарського командування. Ним же вказувалося, що допоміжні органи української сільгоспорганізації повинні мати районні і крайові (окружні) управління.

Структуру господарської команди можна уявити на прикладі WiKdo Харкова. Її очолював до 5 лютого 1943 р. підполковник Лінкс, а потім, до кінця її існування 9 серпня того ж року, підполковник фон Фібан. Команда мала три управління: сільського господарства (група “La”), лісового господарства (група “Forst”), індустріальна група (група “W”). Управлінням підпорядковувалися численні відділи.

У тилкових армійських районах, що розташовувались між районами бойових дій і тилковими прифронтовими районами, всім розпоряджались теж начальники тилу армій. Але тут в їх оперативне підпорядкування підпадали ще й господарські групи окремих польових комендатур. У кожній польовій комендатурі був офіцер – начальник господарської групи. Його завдання полягало у задоволенні поточних потреб військ, які перебували у районі діяльності польової комендатури, а також підготовка економічної експлуатації району для потреб військового господарства. За необхідності цим господарським групам додавалися спеціалісти з різних галузей господарства.

У прифронтових районах використовувалися і господарські інспекції, і господарські команди з їх філіями. В той час, як військові частини та їх інтенданти рухалися далі з військами, господарські інспекції, команди та їх філії залишалися на місці, при чому, ці установи займалися не тільки питаннями військової економіки, хоча вони були для них пріоритетними, але й усією сферою економічних питань.

Після формування цивільної адміністрації господарські інспекції припиняли свою діяльність в районі і керівництво економікою переходило до цивіль-

них властей. Проте постачання військ за рахунок цих територій продовжувалось під контролем військових завдяки інспекціям по спорядженню при групі армій, яким перепідпорядковувалися господарські команди та їх філії.

Отже, німецький військово-економічний апарат був досить розгалужений. Він формувався за рахунок досвідчених офіцерів інтендантської служби (особливо вищі і середні шаблі). Частина з них була мобілізована в армію з відповідальних посад цивільного господарства і мала відповідний досвід управління. Це можна вважати важливим чинником досить ефективної діяльності німецької військово-економічної адміністрації з точки зору поставлених перед нею завдань.

Нестеренко, В.А. Німецький військово-господарський апарат експлуатації окупованих регіонів СРСР [Текст] / В.А. Нестеренко // Актуальні проблеми юридичної науки на шляху сучасної розбудови держави і суспільства : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, м. Суми, 5-7 червня 2014 р. / Ред.кол.: В.С. Венедіктов, А.М. Куліш, М.М. Бурбика; За ред.: В.С. Венедіктова, А.М. Куліша. - Суми : СумДУ, 2014. - С. 13-16.